

Tidiga vykort med frimärksspråk

av Per Gustafson

Runt sekelskiftet 1900 fick de illustrerade brevkorten – som snart kom att kallas ”vykort” – sitt stora genombrott. Både i Sverige och internationellt ökade volymerna av skickade vykort dramatiskt och vykortsförlagen gjorde goda affärer. Under de tidiga åren var förlagen också mycket innovativa och tog fram kort med allehanda fantasifulla format och motiv. En typ av vykort som dök upp vid denna tid var kort med ”frimärksspråk”.

Frimärksspråk innebar att man använde frimärken för att skicka hemliga meddelanden. Normalt frankerades vykort med ett rättvänt frimärke i övre högra hörnet, men genom att placera frimärken på andra ställen och i andra positioner (omvänt, sidvänt, snedställt) enligt någon förutbestämd kod kunde man framföra olika hemliga hälsningar. Ofta sägs frimärksspråk ha använts av förälskade ungdomar som ville utväxla kärleksmeddelanden utan att omgivningen visste om det.

Nycklar till sådana frimärksspråk förekom redan före vykortens genombrott i form av broschyrer och små häften, och man kan hitta kuvert från senare delen av 1800-talet där frimärkena tycks ha använts för hemliga meddelanden. Men det var med vykort som frimärksspråken fick verklig spridning. Kort som visade frimärken i olika positioner kombinerade med meddelanden gavs ut av förlag i många länder. För den som går igenom postgångna vykort från tidigt 1900-tal är det också tydligt att frimärksspråket verkligen användes. De skrivna meddelan-

PERGUSTAFSON (f1966) arbetar som utredare. Han samlar svensk och internationell posthistoria från tiden runt sekelskiftet 1900, och har publicerat artiklar i bland annat *Aktuellt om posthistoria*, *The Posthorn* och *The London Philatelist*.

dena, som kunde läsas av vem som helst som hanterade kortet, kompletterades med hemliga budskap i form av märkligt placerade frimärken.

Denna artikel går igenom hur tidiga vykort med frimärksspråk från olika länder kunde se ut och hur språken var tänkta att användas. Den ger också exempel på vilka meddelanden som skickades på detta sätt, och avslutas med några kort där frankeringen av allt att döma talar frimärksspråk.

Frimärken i olika positioner

Den vanligaste typen av tidiga vykort med frimärksspråk visar ett frimärke i olika positioner med tillhörande meddelanden. Frimärket är för det mesta en valör som användes för vykort eller brev. På ett ryskt kort med ”Frimärksspråket” kompletteras ett antal meddelanden av typen *Älskar du mig?*, *Mitt hjärta är fritt* och *Kommer jag att få träffa dig snart?* med en instruktion: *För att uttrycka någon av de ovanstående känslorna placeras frimärket i motsvarande position på adressidan.* Frimärket har valören 3 kopek vilket motsvarade inrikes brevkortsporto, det vill säga det porto som vanligtvis användes på vykort.

Holländskt frimärksspråk med encentsmärken motsvarande inrikes trycksaksporto. Förlagsuppgift saknas.

I vissa länder, där trycksaksportot var betydligt lägre än brevkortsportot, var det också populärt att skicka vykort som trycksaker. Så var bland annat fallet i Holland. Det inrikes brevkortsportot var 2½ cent, trycksaksportot endast 1 cent. Följaktligen finns flera holländska kort där frimärksspråket illustreras med encentsmärken.

Det fanns också kort med bilder av flera olika frimärken från samma land. Sådana kort var ofta dekorativa, med frimärken i olika färger, valörer och utseenden. Men det kunde förstås vara opraktiskt – och dyrt – att använda olika frimärken för olika meddelanden. I praktiken tycks man inte ha fäst så stor vikt vid vilket frimärke som användes, utan det var framförallt frimärkets placering som räknades. På vissa kort finns också uttryckliga instruktioner om detta.

Frimärksspråk illustrerat av märken i valören 3 kopek – portot för inrikes vykort. Ryskt kort från okänt förlag.

För att passera som trycksaksporto fick korten inte ha några längre skrivna meddelanden – en vanlig regel tillät högst fem ord. Då var det förstås praktiskt att använda frimärksspråket och med ett strategiskt placerat frimärke lägga till en extra hälsning. I Sverige skilde det däremot bara ett öre mellan inrikes brevkortsporto (5 öre) och trycksaksporto (4 öre), så här användes trycksaksportot ganska sällan för vykort.

Frimärksspråk från Schweiz illustrerat med tolv olika frimärken från två olika frimärksemmissioner. Förlag: H. Guggenheim & Co., Zürich.

Svenska kort

I Sverige fanns ett dominerande frimärksspråk, illustrerat av frimärken från utgåvorna Oscar II koppartryck och tvåfärgad siffertyp. Nycklar till detta språk trycktes av åtminstone två olika förlag och i en mängd uppla-

gor, ibland med mindre varianter i utförande, färg m.m. Göran Heijtz, som specialstuderat svenska kort med frimärksspråk, har dokumenterat inte mindre än femton olika varianter. En tidig svartvit version med röd text, utgiven av Le Moine & Malmeström i Göteborg, har meddelanden till höger och vänster. På en något senare fyrfärgsupplaga från samma förlag har man lagt till två centralt placerade meddelanden (*Ja!* och *Nej!*).

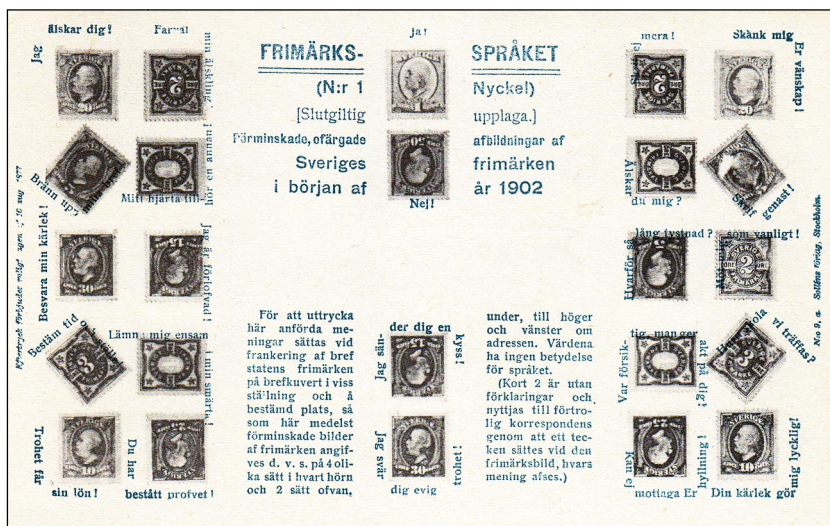
De mest förekommande korten, med texten "Slutgiltig upplaga", är daterade 1902 och utgivna av Solléns förlag i Stockholm. Här ingår ytterligare ett par centralt placerade meddelanden och till skillnad från de tidigare korten finns enkronasfrimärket med Oscar II:s bild (utgivet år 1900) bland illustrationerna. Även den "slutgiltiga" upplagan

finns emellertid i flera olika versioner – bland annat förekommer svart, blå och röd text. En intressant detalj med dessa kort är att det sägs i klartext att det var frimärkets "plats" och "ställning" som angav meddelandet, medan "värdena", det vill säga frimärkenas valörer, inte hade någon betydelse.

En relativt sen version från Le Moine & Malmeström visar frimärken där kunga-porträtten tycks ha retuscherats. Dessa kort har delad adressida och är således tryckta 1905 eller senare. Göran Heijtz föreslår att de kan vara framtagna efter Oscar II:s död 1907 och att syftet var att frimärkena skulle likna hans efterträdare, Gustaf V. Framraken med den nye regentens porträtt kom ju ut först 1910. Någon större likhet med Gustaf V är dock svår att se.

Det dominerande frimärksspråket gavs ut i flera olika versioner av (minst) två olika förlag. Här två tidiga kort från Le Moine & Malmeström i Göteborg.

Frimärksspråket från Solléns förlag såldes i stora upplagor.

Ett sent kort från Le Moine & Malmeström har retuscherade frimärksbilder.

Den nyckel som används på korten från Le Moine & Malmeström och Solléns förlag var utan konkurrens den vanligaste i Sverige fram till cirka 1910. Framförallt korten från Solléns var vida spridda. Det fanns dock andra nycklar. Ett exempel är "Frimärks-språket (System Spaarmann)". Språket illustreras med femöresmärken, som motsvarade det inrikes brevkortsportot. Förlagsuppgift saknas, men rubrikens Spaarmann refererar troligen till ett häfte med

titeln *Die Briefmarkensprache. Herausgegeben von einem Fachmann. Allen Liebenden, Glücklichen und Unglücklichen gewidmet* ("Frimärksspråket. Utgivet av en fackman. Tillägnat alla älskande, lyckliga och olyckliga"). Det gavs ut av Ad. Spaarmanns förlag i Tyskland i en mängd upplagor. Den tidigaste lär vara från 1888 och nya upplagor trycktes ännu på 1930-talet.

Två belgiska kort med olika frimärksspråk, båda från förlaget V.G. (Victor Gisquière) i Bryssel.

Även i andra länder ser man ofta vykort som beskriver flera olika frimärksspråk. Främst handlade det nog om konkurrens mellan olika tillverkare. Men om syftet var att köparna skulle kunna skicka hemliga meddelanden fanns det också en viss logik i att ha flera olika nycklar, eller att byta nycklar ibland. Om en nyckel blev alltför dominerande, och alltför välkänd, var ju meddelandena inte särskilt hemliga längre. Om det däremot fanns olika nycklar var det bara

korrespondenterna själva som visste vilken nyckel de hade utväxlat.

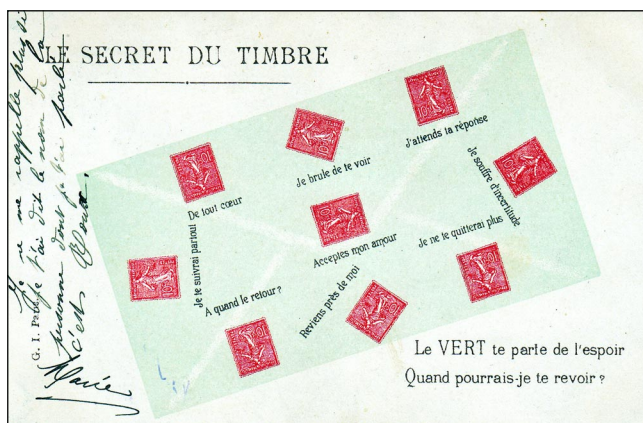
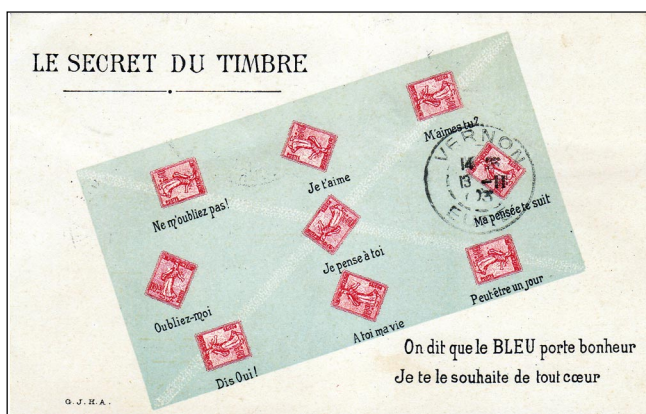
Seriekort och dubbla kort

Det vanligaste svenska frimärksspråket innehöll i sin "slutgiltiga" version hela 24 olika meddelanden, men på de flesta utländska kort var det glesare mellan de avbildade frimärkena. För att ändå kunna erbjuda ett stort urval av meddelanden – och för att få sälja

många vykort – gav flera tillverkare ut nycklar som bestod av två eller tre olika kort.

En serie med tre franska kort visar totalt 27 olika meddelanden illustrerade av frimärken i valören 10 centimes. Två av korten är

postgångna 1903 respektive 1904. Då motsvarade 10 centimes både inrikes och utrikes brevkortsporto. Trots det visas frimärkena, märkligt nog, på baksidan av ett kuvert.

Tre franska vykort som tillsammans bildar ett frimärksspråk. Två av korten har förlagsbeteckningen G. I. Paris, det tredje G. J. H. A.

Bulgariskt panoramakort med frimärksspråk. Förlag: Bokhandeln Rozova Dolina.

Ett mindre vanligt sätt att få plats med flera meddelanden var att trycka kort i dubbel storlek, 28 x 9 cm, som skickades dubbelvikta. På ett kort från Bulgarien har man med viss möda lyckats klämma in 25 frimärken i olika positioner, och dessutom skriftliga anvisningar för ytterligare några meddelanden. Meddelandena illustreras av frimärken i valören 5 stotinki, vilket motsvarade inrikes brevkortsporto. Kortet är inte postgånget, men om det skickats med posten hade det inte räckt med 5 stotinki i porto. Världspostföreningens regler innebar att brevkort fick vara högst 14 x 9 cm stora, medan större kort skulle frankeras som brev.

Internationella och multinationella kort

Frimärksspråket var, som redan framgått, en internationell företeelse. Men det var inte bara idén om vykort med hemliga språk som spreds från land till land. Det förekommer också att utformningen av själva korten spreds och kopierades mellan länder. Den serie med tre franska kort som visas på sidan 49 förekommer också med både belgiska och schweiziska frimärken, men i övrigt samma utseende och samma meddelanden. Dock är förlaget ett annat – Jaques Brien i Bryssel.

En annan typ av internationella kort förekommer i flera europeiska länder från cirka 1910 och framåt. De har alla samma kombination av gröna och röda frimärken, som

Frimärksspråk med gröna och röda frimärken från Schweiz.
Förlag: Guggenheim & Co., Zürich.

Frimärksspråk med gröna och röda frimärken från Tyskland.

Förlag: Bruno Bürger & Otilie, Leipzig.

ofta (men inte alltid) motsvarade inrikes respektive utrikes brevkortsporto. Designen tycks ursprungligen komma från ett schweiziskt förlag, H. Guggenheim & Co. i Zürich, men flera kort har förlagsuppgifter från olika inhemska utgivare. Här visas ett kort med schweiziska frimärken från Guggenheim och ett kort med tyska frimärken från ett tyskt förlag.

Det finns också kort som man kan beskriva som multinationella, då ett och samma

kort visar frimärken från flera olika länder. På ett par olika kort med europeiska frimärksspråk ingår också svenska frimärken. Båda de visade korten har fransk text, och på varje kort illustreras olika kärleksbudskap med frimärken från tolv europeiska länder. Frimärkenas valörer verkar ha valts lite på måfå, förmodligen mest för att korten skulle bli färgglada och vackra.

Alla frimärken avbildas rättvända, och avsikten tycks inte ha varit att använda kor-

Europeiskt frimärksspråk med svenskt Oscarsfrimärke i valören 25 öre.

Förlag: Marco Marcovici, Bryssel.

Europeiskt frimärksspråk med svenskt Oscarsfrimärke i valören 10 öre.
Förlag: Guggenheim & Co., Zürich.

ten som nycklar till hemliga språk. På det första kortet finns istället en uttrycklig instruktion om att använda kortet för öppna meddelanden, genom att ”stryka under” frimärket som motsvarade det meddelande man ville framföra.

Andra kort var däremot avsedda för hemliga meddelanden. På ett kort med tysk text, *Briefmarken-Sprache*, används tolv frimärken från lika många länder för att förmedla

olika kärleksbudskap. Det förekommer en snarlik version med samma frimärken där meddelandena är skrivna på franska. De avbildade frimärkena illustrerar de färgregler som beslutats av Världspostföreningen – röd färg var reserverad för frimärken motsvarande internationellt brevkortsporto, blå färg var för internationellt brevporto och grön färg för internationellt trycksaksporto.

Tidigt multinationellt frimärksspråk med tysk text, postgången 1901.
Förlagsuppgift saknas.

Fantasifrimärken

De flesta kort med frimärksspråk använde bilder av verkliga frimärken för att illustrera de olika meddelandena. Men det förekom också olika typer av fantasifrimärken. Ett tyskspråkigt kort visar ett antal brev eller kort med små frimärken påritade i olika positioner. Frimärksmotivet ser, passande nog, ut att vara ett brinnande hjärta. Kortet har odelad adressida och bör därmed vara relativt tidigt.

Ett annat exempel är ett franskt kort, där nyckeln består av några fantasifrimärken med inkopierade kvinnoporträtt. Frimärkenas budskap är emellertid lite svårtolkade, då det finns ett meddelande nedtill i varje frimärks-

bild och ett annat vid sidan av respektive frimärke. Frimärket uppe till vänster säger *Jag älskar er* och de andra frimärkena fortsätter med *Lite*, *Inte alls*, *Mycket* och *Passionerat*. Det frimärke som inte alls älskar mottagaren ber samtidigt om *Svar poste restante* och det som bara älskar lite grand *kan inte längre leva utan er kärlek*. Det lätt förvirrande kortet ingår i en serie vykort i liknande utförande från Parisförlaget Croissant.

Ett sista exempel på fantasifrimärken utgår från ett österrikiskt frimärke, men man har bytt ut Franz Josef I:s porträtt mot en bild av ett kärlekspar. Valören är 5 heller, motsvarande inrikes brevkortsporto, och kortet saknar förlagsuppgift.

Frimärksspråk från Tyskland och Frankrike, illustrerade med fantasifrimärken.

Frimärksspråk från Österrike illustrerat med fantasifrimärken.

Förbud mot att avbilda frimärken

En anledning till att frimärksspråk illustrerades med fantasifrimärken kan ha varit att vissa länder inte tillät vykort som avbildade verkliga frimärken. En rundfråga som Världspostförbundet gjorde bland sina medlemmar våren 1908 visar att flera länder hade mer eller mindre stränga restriktioner mot sådana kort. Orsaken var förstås att man var rädd att postens personal skulle uppfatta avbildningarna som riktiga frimärken. I värsta fall kunde ju mindre nogräknade postkunder klippa ut bilderna och använda dem som frankering av andra försändelser.

Även i Sverige införde generalpoststyrelsen i augusti 1905 ett förbud mot avbildningar av frimärken på postförsändelsers "yttersidor". Handlingar i Postens arkiv visar att det *inte* var kort med frimärksspråk som var anledningen till det svenska förbudet, och avsikten var inte heller att det skulle omfatta sådana kort. Eftersom frimärksbilderna på korten var betydligt mindre än originalmärkena menade generalpoststyrelsen att det inte fanns någon risk för sammanblandning. Men cirkuläret med den nya regeln tolkades på olika sätt ute på postkontoren och det förekom att man vägrade beförtra kort med nycklar till frimärksspråk. Det gällde bland annat kort från Le Moine

& Malmeström där frimärkena återges i originalfärger. Lite senare, i februari 1906, kom därför ett förtydligande om att förbudet inte gällde om "frankotecken afbildats på sådant sätt, att, med hänsyn till storlek, färg och dylikt, afbildningarna icke böra kunna förväxlas med verkliga frankotecken". Man kan undra om de retuscherade kungaporträtten på den senare versionen av kortet från Le Moine & Malmeström hade något att göra med denna incident. Kanske ville man minska risken för att posttjänstemän ifrågasatte om korten var tillåtna?

De kort som visar stämplade frimärken har förmodligen samma förklaring. Förläggarna ville undvika att olika länders postförvaltningar stoppade korten med hänvisning till att de tryckta bilderna skulle kunna förväxlas med riktiga frimärken.

Kort med ett enda frimärke

Förutom korten med nycklar till flera olika meddelanden gav åtskilliga förlag också ut serier av "singelkort", där varje kort endast visade en frimärkssposition och ett meddelande. Om man ville använda en sådan nyckel för att skicka hemliga meddelanden fick man alltså börja med att köpa och utväxla en hel

serie kort. Det var förstås en bra affär för vykortsförlagen och deras återförsäljare, men dyrt för användarna. Ett alternativ var att använda korten för att skicka öppna meddelanden, det vill säga att helt enkelt köpa och skicka iväg ett kort med det meddelande man ville framföra. Använda singelkort ger intryck av att båda användningssätten förekom.

Ett franskt vykort visar ett kärlekspår och budskapet *Mitt hjärta är fritt*. Kortet är postgången i juli 1904 och (minst) fyra andra kort

Singelkort kunde skickas i serie och användas som hemligt språk, eller ett och ett som öppna meddelanden.

från samma serie skickades samtidigt mellan samma korrespondenter. Förlagsuppgiften J.K. anger den franska förläggaren J. Katz och frimärket, 15 centimes, motsvarade inrikes brevporto.

På ett tyskt kort undrar en dam i elegant hatt, genom ett omvänt frimärke i vänsterkant, när hon ska få träffa mottagaren igen. Kortet ingår i en serie från Heinrich Ross förlag i Berlin med åtminstone sju olika meddelanden. Frimärket har valören 10 pfennig från Germania-serien, vilket motsvarade inrikes brevporto alternativt utrikes brevkortsporto.

Ett originellt sätt att öka vykortsutbudet, och i bästa fall höja försäljningen, var att ge ut könsuppdelade kort. En serie singelkort från den franske förläggaren Ernest Le Delay med fem olika meddelanden trycktes i dubbel upplaga – en för damer och en för herrar. Meddelandena, frimärkspositionerna och motiven på korten är desamma, förutom att det i ena fallet är en dam och i andra fallet en herre som lägger en kärleksfull hälsning i brevlådan. Kortet som visas här säger *Glöm mig inte*.

Könsuppdelat frimärksspråk. Samma meddelanden, men olika kort för kvinnor och män.

Meddelandena

Bestäm tid och ställe!
Besvara min kärlek!
Bränn upp mina bref!
Din kärlek gör mig lycklig!
Du har bestått profvet!
Farväl min älskling!
Huru skola vi träffas!
Hvarför så lång tystnad?
Ja!
Jag svär dig evig trohet!
Jag sänder dig en kyss!
Jag älskar dig!
Jag är förlofvad!
Kan ej mottaga Er hyllning!
Lämna mig ensam i min smärta!
Mitt hjärta tillhör en annan!
Möt mig som vanligt!
Nej!
Skrif ej mera!
Skrif genast!
Skänk mig Er vänskap!

56 POSTRYTTAREN 2019

Trohet får sin lön!
 Var försiktig, man ger akt på dig!
 Älskar du mig?

Mindre vanliga är kort med enbart negativa meddelanden. Förlaget Vanderauwera & Cie. i Bryssel, som var en flitig utgivare av olika frimärksspråk, gav ut kort där ett antal frimärken i olika positioner svarar på frågan *Vår för älskar ni mig inte?* För att svara den olyckliga avsändaren finns alternativ som *Mitt hjärta tillhör en annan*, *Mitt hjärta är krossat*, *Jag kan inte bestämma mig* och *Jag avskyr svärmödrar*. Kortet kommer alltså från ett belgiskt förlag, men meddelandena illustreras med frimärken från Holland. Liknande kort finns även med franska frimärken.

En annan typ av meddelanden, som ibland kompletterar kärleksbudskapen på korten, handlar om vykortssamlande. Att

samla vykort blev mycket populärt under 1900-talets första år och ofta sökte man likasinnade att utväxla vykort med. För dem som ville ha kort från mer exotiska platser fanns internationella vykortsföreningar där man kunde knyta byteskontakter. Här visas ett tyskt frimärksspråk som föreslår några användbara meddelanden för vykortssamlare, inramade i mitten av kortet: *Dina kort gläder mig!*, *Vill du fortsätta byta kort?*, *Tack, men jag samlar inte längre!*, och så vidare. De omgivande meddelandena, illustrerade av 10-pennigfrimärken, handlar däremot om hjärta och smärta. Kortet är odaterat men förmodligen tidigt, eftersom de frimärken med den tyska örnen som illustrerar meddelandena på kortet ersattes av Germania-frimärkena redan år 1900.

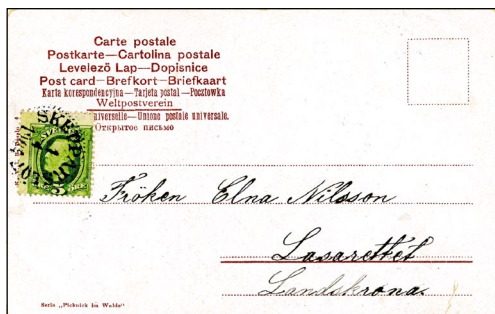
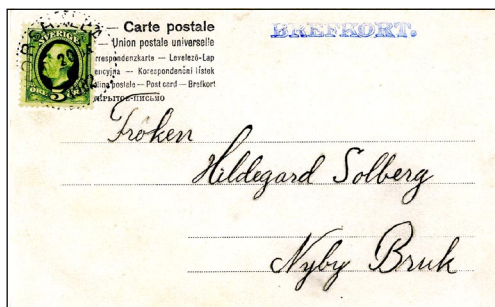
Meddelanden för älskande och för vykortssamlare på ett tidigt tyskt kort, utgivet av Fritz Schardt i Nürnberg.

Frimärksspråket i bruk

När man utväxlat nycklar till ett lämpligt frimärksspråk kunde konversationen börja. Om man går igenom större mängder vykort från tidigt 1900-tal, i synnerhet kort med romantiska motiv, ser man snart att frimärksspråket användes. Det är inte särskilt svårt att hitta kort med märkligt placerade frimärken, som knappast kan förklaras på något annat sätt.

I länder där det fanns flera konkurrerande nycklar är det svårt att veta vad frimärkena hade att säga, även om de tydligt ger intryck av att tala frimärksspråk. I Sverige, där frimärksspråket från Le Moine & Malmeström och Solléns förlag dominerande marknaden, kan man däremot tolka meddelandena med relativt stor säkerhet.

Postmuseum mottog år 2010 en donation av Åke Salomon, Uppsala, som dokumenterar användningen av frimärksspråk i Sverige. Den består av en utställningsmonterad samling i två delar samt ett par pärmar med omonterade kort. Den första delen, "Af kärlek med frimärksspråket", innehåller 64 A3-blad med romantiska kort från perioden 1900-1911. Frankeringarna har tolkats enligt ett kort från Solléns förlag med frimärksspråkets "slutgiltiga" upplaga. Denna del har ställts ut i vykortsklass på nationell

Meddelanden enligt det vanligaste frimärksspråket (uppfifrån och ner): Skrif genast! Jag älskar dig!
Besvara min kärlek!
(Postmuseum, Åke Salomons donation.)

nivå. Den senare delen innehåller 32 A4-blad med rubriken "Gustaf V medaljong 1910-1919 på romantiska vykort". Där tolkas frankeringar från 1910-talet enligt en svensk version av de "internationella" kort med gröna och röda frimärken som avbildats tidigare.

Det vanligaste meddelandet på tidiga svenska vykort var förmodligen det som representerades av ett snedställt frimärke i kortets övre högra hörn: *Skrif genast!* Olika former av kärleksbetygelser var också vanliga, medan de negativa meddelanden som frimärksspråket också föreslår var mer sällsynta. Det var förstås inte så många som gjorde sig besväret att utväxla nycklar till ett hemligt språk bara för att säga att *Mitt hjärta tillhör en annan!* eller *Lämna mig ensam i min smärta!*

Romantiskt vykort med en poetisk hälsning, som kompletterar frimärksspråkets meddelande.
(se nästa sida.)

Versen på kortets bilsida (förra sidan) kompletterar frimärksspråkets *Trohet får sin lön!*

På de flesta kort med frimärksspråk är de skrivna meddelandena ganska alldagliga hälsningar. Men ibland kan man hitta meddelanden som kompletterar frimärksspråket. På ett romantiskt kort, där frimärksspråket säger *Trohet får sin lön!* har avsändaren lagt till en liten dikt:

Kära lilla snälla vännen min
Ack nog vet du att på namnsda'n din
Fast jag ej fått snille
Jag så gärna ville
Ge en önskan, rar och fin
Men hvad skulle jag dig önska då?
Ack det kan jag icke rätt förstå!
Blir det till din lycka
Får du ej förtrycka
Att jag vill dig önska: fästman få.

Ett annat kort är mer motsägelsefullt. Frimärket sitter upp och ner i kortets övre högra hörn – en placering som enligt frimärksspråket betyder *Skrif ej mer!* Men i adressidans nederkant har avsändaren skrivit till ett *Skriv snart*. Vad ska man tro? Kanske har avsändaren, utan att tänka på saken, råkat sätta på frimärket upp och ner, sedan insett att det kunde tolkas som *Skrif ej mer*, och därför lagt till ett förtydligande. Eller också ska man helt enkelt vara lite försiktig med att tolka varje felvänt frimärke som frimärksspråk!

Motsägelsefulla meddelanden. "Skrif ej mer!" respektive "Skriv snart".

Förutom den vanliga användningen av frimärksspråket, där vykort frankerades med frimärken som samtidigt bar på hemliga meddelanden, förekom särskilda "korrespondenskort". Det var kort med tryckta fri-

"Korrespondenskort" för en relativt tidig version av det vanligaste svenska frimärksspråket från Solléns förlag. Avsändaren markerade det frimärke som motsvarade ett lämpligt meddelande. (Ur Göran Heijtz samling.)

märksbilder i samma positioner som ”nyckelkorten” men utan de åtföljande meddelandena. Tanken var att man först skulle utväxla nyckelkort och sedan skicka korrespondenskort, där avsändaren markerade det frimärke som motsvarade meddelandet han eller hon ville sända. Sådana korrespondenskort fanns bland annat för det vanligaste svenska frimärksspråket. Men det är svårt att hitta använda kort av denna typ. De flesta tyckte nog att den ursprungliga idén var bättre – att använda riktiga frimärken för att skicka meddelanden med frimärksspråket.

Avslutning

Kommersiellt utgivna vykort med nycklar till olika frimärksspråk förekommer åtminstone fram till 1950-talet. I samband med utställningen ”Vykort under 100 år” 1987 gav Postmuseum ut ett kort med ”Postmuseums frimärksspråk”, inspirerat av de gamla sekelskifteskorten, men illustrerat av ett frimärke ur serien ”Äng och hage”. Kortet har meddelanden av typen *Älskar du mej?, Förlåt!* och *Möt mej som vanligt*.

När det gäller användningen på vykort tycks emellertid de första åren av 1900-talet ha varit frimärksspråkets storhetstid. Delvis berodde det nog på att det allmänna vykortsintresset började mattas av efter de första intensiva åren. En kompletterande förklaring var förmodligen införandet av delade vykort, med plats för skrivna meddelanden på vänstra halvan av adressidan. Med text på halva adressidan minskade antalet möjliga placeringar av frimärket och de tidigare nycklarna till olika frimärksspråk blev betydligt mindre användbara. Delade kort dök först upp i Storbritannien sommaren 1902 och blev från 1903 och framåt tillåtna i allt fler länder. Svenska postverket tillät delade kort från april 1905 och efter beslut av Världspostföreningen kunde de användas över hela världen från och med hösten 1907. Efter den delade adressidans genombrott blir det, åtminstone i Sverige, svårare att hitta vykort med märkligt placerade frimärken som kan antas tala frimärksspråk.

”Postmuseums frimärksspråk” gavs ut år 1987 men är inspirerat av korten från början av seklet.

Tack

Till Hanna Nydahl, Postmuseum, för hjälp med tillgång till Åke Salomons donation, och till Erik Hamberg och Göran Heijtz för synpunkter på tidigare versioner av texten. Avbildade kort tillhör författaren om inget annat anges.

Källor och litteratur

Baldus, Wolfgang,

Der Briefmarken-Code und andere Heimlichkeiten, *Philatelie*, 472-473, 2016.

Die Briefmarkensprache.

Herausgegeben von einem Fachmann. Allen Liebenden, Glücklichen und Unglücklichen gewidmet. Verlag Ad. Spaarmann, flera upplagor.

Generalpoststyrelsen,

Cirkulär, Bibang A, Taxor, nr 36, 1905, och nr 12, 1906.

Gustafson, Per,

Stamps in love: The secret language of stamps on pre-WWI postcards.
<http://netex.se/stamps-in-love>.

Heijtz, Göran,

Frimärksspråke s och Gustafson, Per,
Hur får ett vykort se ut? Postala regler 1887–1907. *Aktuellt om Posthistoria*, 13, 2016.

Krause, Barry,

The secret language of stamps. *American Philatelist*, 116(5), 2002.

Lewis, Ken,

The language of stamps: Lovers' codes.
Stamp Magazine, 78(3), 2012.

Postmuseum,

Donation från Åke Salomon av romantiska vykort frankerade enligt frimärksspråket, Postmuseums vykortssamling K9d, 2010.

Postverket, Kanslibyrån,

Försändelser med frimärkesavbildningar, Postverkets centralarkiv vid Riksarkivet, SE/RA/420543/089/F1A/74 (B4 Brevkort, 1900-1930).

Spanke, Wilfried,

Briefmarken-Sprache einst und (noch) heute. *Archiv für deutsche Postgeschichte*, 2, 1992.

Spanke, Wilfried,

Die Briefmarken-Sprache. Über 100 Jahre alt – Wer kennt sie heute noch? *Philatelie und Postgeschichte*, 314-315, 2003.

Speirs, Dale,

Stamp position on covers: From romance to political protest. *Postal History Journal*, 133, 2006.

Världspostföreningen, Internationella byrån,

Cirkulär nr 1788/84, 2171/100, 2730/123 och 3679/173, 1908, nr 483/37, 2604/115 och 5656/249, 1909, samt nr 3197/129, 1911.

